

## MŰHELY

MÓRO CZ ZSOLT

*Ott, ahol az angyalok...**Széljegyzetek Nemeskürty István Magyar századok című könyvéhez*

**H**a volna a sekélyes posztmodern létben drámai mélység, akkor azt a kor embere azokban a pillanatokban mindenképpen megélné, amikor visszapillantva az időben, szembesülne történelmével. A posztmodern egyén azonban, aki mérvadónak mondott bölcselők szerint létezik, erre képtelen. Továtűnő, médiaszeméttel teli világában elfelejtette, hogy a kultúra több a szappanoperák, valóságshow-k, akciófilmek és reklámok mértéktelen fogyasztásánál, a vágyak virtuális térben történő kiélésénél, a távirányítógomb nyomkodásának szabadságánál.

A történelemtől, az évszázadok során *meglőtt dolgoknak emlékeztiről* – Szenci Molnár Albert magyarította ekként a *historia* szót, melyet Nemeskürty István választott könyve prólogusa fölé – meglehetősen nehéz megmondani, mi is valójában. Azt ellenben könnyen megválaszolhatjuk, mire való. A meglőtt, hajdan volt dolgokra emlékezve tudjuk meg honnan jöttünk, kik vagyunk, hová tartunk. Kissé fakó kifejezéssel ezt nevezik nemzeti önazonosságnak, ennek kialakítását identitásképzésnek. Az identitás pedig az a horgony, amely megtart egy népet a történelem hullámverésében, megőrzi értékeit, országát, mindazt, ami a közösség fennmaradása érdekében – szó szerint – életbe vágóan fontos.

A múltat ezért igyekeznek a baloldali – mostanában különösen a liberálisok köréből verbuválódó – ideológusok serényen eltörölni. Hol átírják, magyarán hazudoznak róla, hol az iskolai oktatásból hajtanák ki, nehogy túlterheljék a szerencsétlen, lassan bármiféle ismeretszerzésre alkalmatlan nebulókat. A magyar történelem nem több számukra, mint a modernitás jegyében meghaladandó ócskaságok gyűjteménye, amely elvétett, hibás identitást alakíthat ki – à la Habermas –, amennyiben ők nem öröködnék éberen. Öröködnék hát rendíthetetlenül hosszú évtizedek óta. Ennek eredményeként születtek a kommunista-szocialista érában használhatatlan tankönyvek, színes eseménytörténet helyett befogadhatatlan, álmosító, elvont elemzések, a magyarságot minduntalan negatív színben feltüntető munkák. Kerülték az olvasmányosságot, távol tartva a felnövekvő nemzedékeket múltjuktól, a pozitív nemzeti önazonosság kialakításának lehetőségétől. Az iskolai tanításban mint ha máig az lenne a meg nem fogalmazott cél, hogy megutáltassák a gyerekekkel a történelmet, elidegenítsék őket attól, különösen nemzeti történetünktől. Önazonosság építése helyett a nemzeti identitás pusztítása folyik, példaképek – korszerűbben: modellek – felmutatása helyett semmitmondó gazdaságtörténetet oktatnak. Útravalóul mélymagyar bűntudatot csomagolnak a felnövekvő generációk batyuiba. Mindezt azért lényeges Nemeskürty István könyvéről szólva előrebocsátani, mert a *Magyar századok* lényegét tekintve identitástörténet. Arra keresi a választ, mi segített, mi segíthet bennünket a megmaradáshoz a köztudottan zivataros századokon át.

A szerző történelmi tárgyú írásai megjelenésükkor általában vitát, gyakran vihart támasztottak. Hol tartalmukat, hol erkölcsi végkicsengésüket, hol műfaji sajátosságaikat védtek és támadták nagy elánnal hivatásos és műkedvelő történészek. A most – másodízben – napvilágot látó *Magyar századok*ban a műfajt illetően segítségünkre siet Nemeskürty István, amikor Virág Benedek emlékének, az első magyar nyelvű, *olvasmányosnak szánt* nem-



zet-életrajz írójának ajánlja munkáját. (Olvasmányos művek a művelt nagyközönség számára készültek valaha, akkoriban, amikor a műveltség szó szemantikailag még valódi jelentésével bírt.) A *Magyar századok* meghatározása tehát rendelkezésünkre áll: olvasmányos nemzet-életrajz.

Az olvasmányosság a közelmúlt magyar történeti irodalmában ritka erény. Néhány jó tollú szerzőt – László Gyulát, Makkay Jánost, Zolnay Lászlót, Tardy Lajost, Bogay Tamást, Dümmerth Dezsőt, Mályusz Elemért, Fügedi Eriket, Nagy Lászlót vagy Gosztonyi Pétert – leszámítva, a történelmi munkákat rendszerint a szakszerű monotónia jellemezte. Az önkényes listából nyilván kitetszik: a felsoroltak nem egyszer a történettudományon kívülről érkeztek. Összegezve: nálunk Szekfű Gyula óta, egypár fehér hollótól eltekintve, máig hiányoznak a Paul Johnsonhoz, Dubyhez, Le Goffhoz, Fischer-Fabianhoz, Braudelhez, netán Michael Woodhoz hasonló szakemberek, akiknél az eredetiség, a felkészültség imponáló ismeretterjesztő képességekkel társul.

Nemeskürty István a *Magyar századok* első (2006-os) kiadásában leszögezi: nem történetész. A jelenlegi, 2009-ben megjelent műből kimaradt az erről szóló fejezet; a két könyv különbségeiről a maga helyén ejtek még néhány szót. Önmeghatározását viszont elfogadhatjuk, mivel Nemeskürty személyében egy rendkívül gazdag ismeretanyaggal, autonóm látásmóddal rendelkező alkotó tapasztalatait kapjuk kézhez, aki többé-kevésbé a szakmai sáncokon kívül rekedt. Azt hiszem, részben innen származik látásmódjának egyedisége, állásfoglalásainak szuverenitása.

A *Magyar századok* a szerző eddigi ismereteit összegző, feltevéseit, gondolatait, végkövetkeztetéseit a következő nemzedékekre testáló mű. Nagy ívű, sokfelé tekintő esszé a Németh László-i felfogásban, miszerint a szaktudomány és az esszé között az a perdöntő különbség, hogy a szaktanulmány nem lépi át önmaga korlátait, míg az esszé célja általános, túl van az általa tárgyalt problémán. (Németh éppen a múlt század legnagyobb hatású történészét, Szekfű Gyulát bírálva fejt ki erről nézeteit.) Esszé továbbá felépítésében, a montaigne-i értelemben. Írója saját gondolatmenetét hosszabb-rövidebb idézetekkel szakítja meg, esetleg azokat kommentálja, akárcsak a műfaj atyja. Közük olyanokat, mint Bocskai István *Testamentomi rendelése* vagy Eckhardt Tibor csaknem 32 oldal terjedelmű – 1943-ban Washingtonból keltezett – levele, amely kivételes józansággal méri fel a hajdani politikai helyzetet, különös figyelmet fordítva a teendőkre. (Nemeskürty István munkája szintén józan, ezért néhol keserű könyv.) Bocskai Testamentuma hasonló megfontolásból szerepel. Egyrészt nyilván azért, mert a fejedelem személyében egy rendkívül higgadt, mértéktartó, egyszersmind mértékadó államférfit tisztelhetünk. Az „ahogy lehet” realizmusának kivételes képviselőjét a magyar történelemben, akinek tisztánlátása energikus, „körmös” politikai akarattal párosult. Másrészt végrendeletének számos passzusa máig érvényes. Mindössze egyet idézek belőle, amelyben atyafiúi szeretetre int erdélyi és Kárpát-medencei magyarokat egymás iránt: kik, *ha más fejedelemségek alatt léznek is, egymástól el ne szakadjanak. A másikat el ne taszítsák, tartásák őket atyjokfiainak és ő véreknak és tagoknak.*

Érdeemes ezzel kapcsolatban fölillantani – néhány századot átugorva – 2004 decemberének daliás napjait, a baloldali blokk vitézkedését a népszavazás előtti időkből. A kirekesztés ellen mindenkor vehemensen küzdő bajnokok szempillantás alatt kirekesztették a határon túli magyarságot a nemzetből. Azután másnap ott folytatták a másság melletti agitációt, ahol huszonnégy órával előtte abbahagyták, mellőzve a tény, miszerint Szlovákiában, Romániában, Szerbiában, Ukrajnában a magyar magyar ugyan, de *másként*, mint itthon. Másságosék kizárólag határainkon belül támogatják a másságot (a magyarsággal szemben), míg a határainkon kívül egykedvűen nézik vergődését, amint a szlovákiai nyelv-

[ *Műhely* ]

törvény vagy más, a magyarság jogfosztására tett kísérlet fogadtatása bizonyítja körükben. Teszik ezt szépecskén, cinikusan a magyar nyelven író irodalmi szerveződések üdvöskéi.

Éppen Nemeskürty István hívta fel a figyelmet arra, hogy a minőségi magyar irodalom mindenkor nemzeti volt. Nincs értékelhető labanc, azaz Habsburg-párti költészetünk, amint a szocialista realizmus szintén adós maradt a nagy alkotásokkal a szovjet korszakban, bár képviselőit busásan jutalmazták. Mára azonban változott a helyzet, miután néhány jelentősnek kikiáltott figura kedélyes közönnyel von vállat, esetleg mély utálattal legyint a „nacionalistákra”, amikor azt a közösséget éri támadás, amelynek a nyelvét használja. Ez az *eszköz*, a nyelv, Kazinczy óta talán több mint bármelyik modern, jól ellátott szupermarketben beszerezhető szerszám. (Másként kéznél levő, kézhez álló, ha hihetünk Heideggernek.) Emlékeztetőül: Kazinczy fogsága idején, a vízben oldott rozsdá és a korom mellett a bizonyos vörös folyadékkal írta naplóját, amelyet vérnek nevezünk. Úgy tűnik, mintha ez a anyag vált volna vízzé sokakban, sokak tollában. Szükségtelen a magyar irodalom vérrrel megszentelt múltjáról merengni, annyit azonban megjegyezni, Kazinczy magányos happeningje van olyan értékes, mint a későbbi bécsi akcionisták fekáliaevése a mára már ki tudja mit jelentő deszkákon, vagy a hazai posztmodernisták megállíthatatlan szófosása.

A *Magyar századok*ban citált szerzők zöme – a magától értetődően jelen levő történetek és államférfiak mellett – irodalmár. Ennek oka, ismerve a Tanár úr munkásságát a korai magyar Biblia-fordításokról kiadott könyvétől monográfiáin át irodalomtörténetéig, nem szorul magyarázatra. A magyar irodalom egészének, nagyjából a szocialista realizmusig, majd a posztmodern neoblábla megjelenéséig morális ellenőrző, illetve irányító szerepe volt a közösség életében. 1541 után és óta – olvashatjuk *A magyar nemzet* címet viselő fejezetben – a nemzet élettörténete a magyar nyelvű költészetben nyilvánul meg, és a magyar irodalomban értelmezhető. Nemeskürty István felfogásában az irodalom azt a funkciót tölti be, amit az antik görög drámában a kórus. Ezt a szerepet a tömegdemokráciákban a sajtó, majd az elektronikus média kaparintotta meg, amely – szemben az irodalmi hagyománnyal – manipulatív, immorális. Kommentál, ítéletet hoz, láthatatlanul cenzurázik, azaz szakszerűen befolyásol. Roppant aktív, ellentétben a passzív nézővel, aki bárgyún pislog a képernyőre, észre sem véve, miként szivárog lomha agysejtjei közé „szuverén” véleménye. A kollektív meggyőződés, a kórus – a közösség – hangja véleménygyárakban születik. Innen kerül a vélemény-, szebben kommunikációs piacra. Ára természetesen belső értékétől független, politikai hozamának, vagyis véletlenül sem igazságtartalmának függvénye.

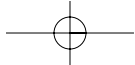
Magyarországon a baloldal régóta tisztában van vele, hogy a médiamágia korába léptünk. A tömegkommunikáció felszívja, szublimálja, átalakítja a világot: a látszat valósággá lép elő, a valóságból sokak számára látszat lesz. A jelenlegi – szavazati – demokrácia nevű katyvaszban a véleménypiac uralása alapvető fontosságú, mivel a véleményt (ez mára tömegkommunikációs közhely) jóval a döntések, voksolások előtt kell kialakítania a párthű médiumoknak. A baloldal ezért fektet – a szocializmus bukásának első pillanatától máig – különös hangsúlyt a véleményformálásra. Magyarán pénzt, szereplési alkalmat (médiafelületet), karrierlehetőséget biztosít mindenkinek, aki felcsap mellé agitátornak. Támogat a lemezlovastól az akadémikusig, a táncdalénekestől a politológusig, a humoristától az íróig bárkit, amennyiben politikailag rentábilisan felhasználhatja. Ebben 1919 óta megszakítatlan folyamatosság mutatkozik a nemzeti színeket vörösre mázoló internacionalisták körében.

Nem tanulunk történelmünkből. 1956-ban a rádió és a sajtó állt utolsóként a forradalom mellé. Azután sietve visszaiszkolt tartóikhoz. A baloldali médiumok mostanáig támadják, gyakran külföldi segítséggel verbális pergőtűz alatt tartják a magyarságot. Nemeskürty

István megfogalmazásában: a „rendszerátalakítás” után a baloldali „ellenzék és az őt a mai napig feltétel nélkül kiszolgáló sajtó, tévé túlnyomó többsége módszeresen lejáratva a nemzeti eszméket, ezeket fasiszta jelenségként kárhóztatva”. *A nemzet szó kitöröltetett szótárunkból* – írja, majd megkérdezi –: vajon miféle lelkiállapot lehet a szocialista képviselőknek, az „elhízott, proletárból úrrá átöltöztetett szavazógomb-nyomogatóknak? Elképzelhetetlen, hogy akár egyikük is tudná ama néhány százból, aki az MSZP betűszó hívéként a parlament padsoraiban ül, hogy mit jelent a *baza* fogalma.” Az utóbbi mondat már a *Magyar századok* új kiadásából való. Ebben a könyvben még erőteljesebben kerül a hangsúly a magyar irodalom, a magyar nyelv nemzetfenntartó szerepére, mint az előzőben. Az irodalom a szeizmográfnál érzékenyebben, jó előre jelzi a szellem tektonikus mozgásait. A hazafogalmát, pontosabban magát a hazát például már Madáchnál elpusztítja a globalista nihilizmus. Nem így hívják, ám a maihoz hasonlóan kíméletlenül, értékellenesen nyilvánul meg. A *Tragédia* idevágó sorait megtaláljuk mindkét kötetben.

Nemeskürty István szerint a magyar irodalom, általában a magyar művelődéstörténet nagy vesztesége, hogy a szájhagyomány őrizte a reneszánszig hősi epikánkat, amelyet nem jegyeztek le, illetve amennyiben mégis, annyiban valószínűleg megsemmisült. Jó esetben lappang más szellemi kincsekkel együtt. Az első világháború számunkra egyetlen hozadéka az *Ómagyar Mária siralom* véletlen előbukkanása volt. Egyébiránt nem csak a tatár, török, Habsburg, majd a szovjet buzgalom pusztította nagy kéjjel művelődési értékeinket. A legújabb idők, a szocialista testvériség, a kultúrértékek kölcsönös megbecsülésének eszményi szakasza sem hozott változást: „1958-ban egy pozsonyi levéltárban kutatván – olvashatjuk a *Magyar századok*ban – a rokonszenvező hivatalnok egy régi papírosokkal teletömött fonnott szakajtóra mutatott: mindjárt viszik a kazánba elégetni, ő most ebédelni megy, kótórászhatok benne. Kótórásztam. Páratlan ritkaságú kéziratok között turkáltam. Meg is leltem a császári udvar Bornemissza Péter ügyében küldött fenyegető leiratát Nagyszombat városához, azt még le tudtam másolni, a többi ment a tűzbe. Mi minden mehetett így veszendőbe!”... Pozsony, pontosabban Bratislava, 1958.

Az irodalom nem pusztán esztétikai értéke miatt fontos, sokkal inkább asszimiláló, öntudatosító erejénél fogva, hiszen a „nyelvi egység döbbentette rá a magyarul beszélő országlakosságot a nemzet egységére”. Az identitás meghatározó elemei Nemeskürty István szerint a következőképpen alakultak népünk feltűnése óta a történelemben. Az őstörténeti szakaszra a mítosz, az eredetmondák, a szakrális világbéka jellemzők. Politikailag, közjogiilag (későbbi kifejezésekkel élve) pedig a vérszerződés. A vérszerződés az Árpád-korban még érzékelhetően érvényben volt: „A közleményekben változatlanul élő vérszerződés szerint uralkodók csak Árpád-házi utódok lehettek.” Valószínűleg ezért nem fogadják el – egyebek mellett – sem Orseolo Pétert, sem Aba Sámuel királynak a magyarok, hanem visszahívják az Árpádok egyenes ági leszármazottját, Endrét az ország élére. A magyarság a trónharcok ellenére egyértelműen a latin kereszténység útját választja, bár már a honfoglalás előtt bizonyosan ismerte a kereszténység nesztoriánus ágát. Az Anjouk, Zsigmond, a Hunyadiak közép-európai *nagyhatalmi korszaka* után – ma, a merjünk kicsik lenni egérlyuk-filozófiájának idején hihetetlen a két dőlten szedett szó –, Mohácsot követően megszűnik a központi hatalom, megváltozik az államkeret. Az új helyzet „kényszerítette a szervezettebb településeket, főleg a mezővárosokat, de nagyobb falvakat is, hogy kezükbe vegyék önmaguk életének irányítását. Bírót, lelkészt, tanítót választottak, nyomdát alapítottak, tanácskoztak egymással.” Nemeskürty István itt találja meg a magyar önkormányzatiságot, a széles, nem pusztán nemesi értelemben vett önállóság, demokratizmus alapját. Ezt az autonómiát igyekszik azután minden magyar-, illetőleg demokráciaellenes erő máig megszüntetni. Felszámolni a „kettős hatalmat”, a megerendszert, az önkormányzatokat,



## [ Műhely ]

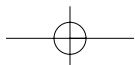
a járásokat, általában a helyi szuverenitás kereteit a Habsburgoktól Rákosi elvtárson át a mai gyurcsányista–hillerista–magyarbálinti baloldalig. Tudják, merik, teszik: iskolák bezárásával, esélyegyenlőségnek hirdetett diszkriminációval, felzárkóztatásnak kikiáltott színvonalcsökkentéssel, toleranciának nevezett többségellenes diktatúrával, eszköztelenné tett tanárokkal, haldoklásra ítélt falvakkal, szellemi gócpontok, művelődési házak ellehetetlenítésével, az infrastruktúra szétzilálásával, alapértékek rombolásával.

A *Magyar századok* arra a kérdésre is válaszol, hogy mi a közösség viszonya az általános emberi alapértékhez. A nemzet *valódi* története jól jelzi, milyen relációban állt, áll a magyarság a szabadsággal, az önismerettel, az egyenlőséggel, a testvériséggel (nemzeti szolidaritással), valóságismerettel. A történelemtudomány „igazságai” változnak eszköztárának fejlődéssel, ám az erkölcsi tanulság elkenhető, mivel más a tudomány tévedése és megint más a tudatos hazugság. Azért hangsúlyozom a valódi szót, mert Magyarországon az elmúlt fél századon át a történelemhamisítás magától értetődően szerepelt a kommuniszták (szocialisták) ideológiai arzenáljában, míg a polgári történetírás munkái szinte hozzáférhetetlenné váltak. Történelemtanár nemzedékek nőttek fel, teszem azt, Hóman Bálint és Szekfű Gyula műveinek beható ismerete nélkül. Másfelől a történelem – értve ezen a történeti irodalmat – orientálja az értékválasztást. A magyarságban történelme során a függetlenségre, a szabadság megőrzésére, illetve kivívására mindenkor alapvető igény volt. Ez a szabadságszeretet természetesen nem etnikai sajátosság, de lényeges eltérések mutatkoznak köztünk, valamint más nemzetek között.

Mindössze két sarkított példát idézek. Míg nálunk, 1848-ban a Petőfi képviselte szabadságeszme járta át a lelkeket (nem hagyva kétséget a válasz felől *a rabok legyünk vagy szabadok* kérdésre), addig a Habsburg Birodalom szlávjainak kongresszusa, Európa népeire intezett kiáltványában eredendően másként fogalmazta meg szabadságigényét. A szlávok világ életükben forrón szerették a szabadságot – mondja prágai nyilatkozatuk –, ám náluk ez nem nyilvánult meg uralkodási, mások alávetése iránti vágyként, ezért kerültek szolgásba. A szláv tehát most, 1848 tavaszán hű marad természetes jelleméhez és atyái elveihez, nem akar uralmat, sem hódítást, hanem szabadságot kíván a maga és valamennyi nép számára. Tempora mutantur...

A szláv szabadságszeretetet a germánokat különösebben nem hatotta meg, ők a dolgot kezdettől fogva másként látták (tegyük hozzá: a kereszténység felvétele előtt a magyarok is), ezért lett a németben a szláv (sklave) jelentése: *rabszolga*. A sklave, a rabszolga azután más népekkel együtt, a XX. század első felében alsóbbrendű emberré értelmeződött át. Ehhez képest a történelmi Magyarország északi területén lakó szlávok nemzetté válhattak, mások, délen, perszónalunióban éltek a Magyar Királysággal. A nemzeti öntudat túltengésén – a romantika gyermekbetegségén – szinte minden európai nép átesett. A kór némelyekben azonban pusztító mutációvá, fasizmussá, nácizmussá, bolsevizmussá, nemzetközi-ségnek álcázott messianisztikus hatalmi ideológiává vált.

A magyarok, elveszítve függetlenségüket, nemzedékenként keltek fel elnyomóik ellen Thökölytől Rákóczi talpasain, a 48-asokon át a Corvin-köziekig. Ha a tettektől az íráskor felé fordulunk, a szabadságigény a Nagyságos fejedelem Emlékirataiban, Széchenyi munkáiban, Bibó gondolatvilágában, Otlík regényeiben szintén meghatározó szerepet játszik. Most azonban, mintha *lelki* függetlenségünket veszítenénk el. Képtelenek vagyunk a médiarikácsolásban néhány csendes pillanatban eltűnődni azon, honnan jöttünk, kik vagyunk, mit akarunk tulajdonképpen. A *Magyar századok* egyik fájdalmas tanulsága, hogy a nemzetben évszázadok alatt kialakult történelmi-ideológiai ellenálló képesség mára csaknem teljesen eltűnt. A legyengült ország képtelen azzal a fertőzéssel szemben, mely a kommunizmus bacilusaiból, majd a globalizmus közösségpusztító vírusaiból alakult ki, lelki anti-

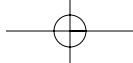


szérumot termelni. A kór legújabb variánsát – a megkívánt korrektség jegyében – nevezhetjük gyurcsányizmusnak, mivel névadója fellépése előtt nem ismertünk ilyen kombinációt. Az elképesztő pályát befutó politikai bacilusgazda, valamint klientúrája regnál és virul, a magyarság nagy része ellenben agonizál, kisebb része lázasan félrebeszél.

Nemeskürty István elemzései sokrétűek, de a szerző mindig különös hangsúlyt fektet az erkölcsi szempontokra. Kiemeli a politikai vakság következményeit, az összefogás hiányát, a nemzeti érdek fölé helyezett szűk körű önzés országvesztő hatását, a saját sorsa iránt közömbössé váló nemzet végzetét. A morális szempontok sohasem évülnek el, mivel a történelem etikai üzenete mindenkor a jelennek szól. Vannak azonban históriánkban olyan szilárdnak hitt pontok, eddig bizonyosnak tűnő, ismert folyamatok, amelyek a friss eredmények tükrében megváltoznak, vagy máshová kerülnek a hangsúlyok.

A történelem tényei – amennyiben E. Carr felfogását elfogadjuk – meglehetősen képlekenyek. A legújabb kutatások fényében másként látunk számos történelmi eseményt, sorsfordulót, álmítosznak nyilvánított hagyományt. Csupán ízelítőül: az ókori kínai források megismerése nem egy meglepetést tartogat még a belső ázsiai kultúrákkal kapcsolatban. Néhány elfogulatlan szakember megjelenése a sinológia, a régészet, az orientalisztika, a nyelvészet területén – Obrusánszky Borbálára, Csornai Katalinra, Ucsiraltura, Bathajszanra, A. Marcantonióra, Keleti Évára gondolok elsősorban – fordulatot ígér a magyar őstörténetben. Az örökléstan vizsgálódása viszont már most váratlan eredményt hozott. Megtudtuk: Európában a finnek és köztünk a legnagyobb genetikai távolság, azaz a legkevésbé ők a vérrokonaink. Hasonlóképpen megváltozott az írott történelemben számos „alapigazság” – személy és esemény – megítélése. Mindössze néhány kiragadott példa: II. András részvétele a hatodik keresztes háborúban, úgy tűnik, több lehetett afféle kelet-európai last minute hadjáratnál, amelyet a bohém király némi ereklyegyűjtéssel kötött össze. A tatárjárás, a Muhi-csata szintén lényeges vonásokkal gazdagodott Négyesi Lajos és B. Szabó János munkái nyomán. Kiderült: IV. Béla mégsem volt csapnivaló hadvezér, a mieink nem öngyilkos, hanem értelmes taktikát választottak. A körülményekhez képest szilárdan helyt álltak, példátlan vérveszteséget okozva a mongoloknak. Arra nem számíthattak, hogy a tatárok negyvenezer fejszést maguk előtt hajtva átjutnak a Kárpátok eltorlaszolt hágóin, majd Európában ismeretlen, kínai haditechnikai újdonságokat vetnek be a Sajó mentén. A kunok kivonulásában sem az idegengyűlölő magyar urak a ludasak. Köntöny vezért a pesti németek ölték meg a rémhírek hatására, ezért hagyta el a kun könnyűlovasság az országot... És így tovább Mohácson át a pózór, az országot elhazárdírozó, a franciáknak szavát adó, aztán megszegő Károlyi Mihályig, Trianonig, azután napjainkig, mikor is – a *Magyar századokból* idézve –: a „globalizátorok kezükbe vették a csőd felé tartó magyar állam ügyét”, minek következtében az „ország vidám barakkból már-már lakhatatlan putrivá züllött”.

Nemeskürty István a köztudatban hamisan rögzült számos történelmi „tényt”, azaz ideologikus ferdítést cáfol művében. Az egyik a jobbgáysággal kapcsolatos, amely rejtély, miként dolgozta végig életét, tartotta fenn a nemzetet. Az embernek az a benyomása alakult ki a marxisták, általában a baloldali történészek munkáit forgatva, hogy az elképzeltetlen elnyomás, a szakszerű sanyargatás következtében a parasztoknak csak a halálhőrgésre maradt erejük a szörnyűséges századok alatt. Ennek természetesen megett az eredménye: gyászos, ám osztályharcos nyögésük máig hallatszik a könyvekből... Az *Isten tiszteletének rendje* című fejezetben az (1437-es) Erdélyi parasztfelkelésről a következőket találjuk: szó sem volt itt rabbá nyúzott, éhező parasztokról, sokkal inkább egy gazdagodó, öntudatosuló rétegről, amely elkezdett polgárosulni, majd Budai Nagy Antal vezetésével fegyvert fogott. (A dolog lényegéről – a történetírás-on-történelemoktatáson keresztül foly-



## [ *Műhely* ]

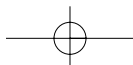
tatott agitációról – Fekete István nemrég még tiltott regénye, a *Zsellérek* jut eszembe. Ebben a Szovjetunióból érkezett propagandista, miután hosszan ecsetelte a parasztnak saját, kibírhatatlan helyzetüket, kivágja a tromfot, mondván: gondoljanak meggyalázott asszonyaikra. Mire az egyik paraszt megszólal: az én feleségemről ne mondjon ilyet...)

A *Magyar századok* gondolatmenetéről – az első, pillanatok alatt elkapkodott kiadásban – maga a könyv írója adott számot. „Fokozatosan döböntem rá – írta –, hogy a magyar állam, mint az országlakosságot képviselő közérdekű intézmény, Hunyadi Mátyás halála óta nem létezik. A nemzet önmagát tartja fenn, idegen érdekű helyhatóságok – Prága, Bécs, Isztambul, Berlin, Moszkva – szándéka és erőszaka ellenére.” Röviden: a létünket meghatározó események elemzésén át, továbbá az időben változó, ám mindenkor különleges nemzettudat fenntartó szerepet kapó magyar nyelv sorsán keresztül, miként már jeleztem, egy lebilincselő identitástörténeti munkát olvashatunk. Az önazonosság koronként megjelenő más és más elemeit veszi szemügyre a pogány időkötől a kereszténységen, a nacionalizmuson, a „modern” internacionalizmuson át eljutva korunk posztmodern globalizmusáig, a semmi, a mindent elöntő silány, értéktelen multikultúra burjánzásáig.

Az olvasó számára – valószínűleg – saját korának történései a legérdekesebbek. 1956, a kádárizmus, az első szabad választás óta eltelt évek. A „nemzet mint elvi egység – olvashatjuk a rendszerváltás körüli időkről – meg sem szólalt. Vártuk, mi fog történni. Az országlakosság nevében máris a hangos pártok nyüzsgöttek, és szidalmazták egymást. Senki se tárgyalta meg, mi legyen az a néhány teendő, amit közmegegyezéssel az egész nemzet kívánna megvalósítani.” A nép hangja valóban nem hallatszott, ami lesújtó. A mából visszaneézve azonban úgy tűnik, még kiábrándítóbb lett volna hallani, amint az – inkább istenverte, mintsem istenadta – nép szociológiailag jól meghatározható része, a sör és virsli után, a posztmodern idők szellemében hamburgerért és szappanoperáért kiált. A lelki fel szabadulás nem következett be, a baloldal ugyanis mindjárt az első szabad választás után ösztűz alá vette a nemzeti-konzervatív értékeket, minden valódi alapot nélkülöző vádjaival védekezésre kényszerítve azok képviselőit. Elmaradt a szembenézés a múlttal. A tárgyilagos önvizsgálat, a több mint fél század hibáinak, bűneinek számbavétele így az elkövetkezendő időkre tolódott. (Nemeskürty István ezzel nem maradt adós.) A szociálliberálisoknak sikerült megakadályozniuk az egészséges nemzeti öntudat megerősödését. Ennek eléréséhez az sem volt drága nekik, hogy áldásos munkájuk következtében komoly befolyásra tettek szert a szélsőségek. Magyarországon polgárháborúval fenyegető etnikai ellentétek alakultak ki. Jó ideig úgy tűnt, ez is kapóra jön nekik, mert a radikálisokat összemoshatják a magyarság egészével, „a” *magyarokkal*, az agresszív többséggel, a kirekesztő, mindenkor bűnös nemzettel.

Bizakodásra ad azonban okot, hogy internacionalistáink kísérlete csak részben sikerült, mi több, a nemzetellenes szlogeneket kedvelő szabaddemokraták a politikai vég felé közeledve nemzeti szíréhangokat hallatnak. Pártjuk szétesése még hozhat meglepetéseket. Ki tudja, talán a következő választási kampányban Árpád-sávós zászlók alatt tűnnek fel, igazolva Nietzsche-t, miszerint a modernizmus meghatározó vonása a hatalom akarása, valamint alkalmat adva Döbrentei Kornélnak (találunk tőle idézetet a könyvben) a csapodár kokárdák számbavétele után néhány strófarára a csapodár zászlókról.

A történelem, sok egyéb mellett, a kezdetet keresi. Az ősiségnek, az eredetnek minden nemzet pszichéjében delejes ereje van. Minél régebbi egy nép, minél messzebbre nyúlik története az időben, annál több lelki tartaléka van. Ha etnogenezise a mítoszok világába vezet, akkor az már-már az örökkévalóság érzetét kelti benne. A nemzeti legendák – lélektani értelemben – a fennmaradás zálogai. Különleges pszichés energiája van a kollektív tudatlanban. Nekünk, magyaroknak nincs okunk sem szégyenre, sem kisebbségi ér-

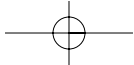


zésre. A legősibb népek egyike vagyunk nyelvünkkel, civilizációnkkal. Bármerre indulunk a múltba, akár a műveltségükben hasonló szkíták, hunok irányába vagy az archaikus hagyományaikat éppen most elvesztő obi-ugorok felé – akik nem őseink, hanem távoli rokonaink –, komoly értékeket találunk. A büntudatkeltő sztereotípiákkal pedig érdemes volna végleg leszámolni, vonatkozzon az származásunkra, kultúránkra, tetteinkre. (Mindössze egy kiragadott példa: az ősmagyar kalandozások idejéből máig nem talált a régészet olyan pusztítást – porig égetett falvakat –, mint, teszem azt később, a tatárok nyomán. A magyarokkal azonos évtizedekben portyázó normannok vadságához képest a mieink átvonulásai Nyugat-Európa tartományain, különösen, ha szövetségeseik hívására lépték át a gyeput a magyar hadak, baráti látogatásoknak tűnnek.) Eredeti, önálló, magas rendű műveltséggel érkezünk a Kárpát-medencébe, majd szélesebben átvettük a nyugati értékeket, hozzáadva a magunk ízlését, sajátos szemléletét. Bogyay Tamás – ennek lényegére tapintva – arra hívta fel a figyelmet, hogy a román kori építészetre jellemző normann díszítőelemek mértani jellege, gépies reprodukálása távol állt a magyarság ősi díszítő ösztönétől. A magyar vezető mester ezért – Jákon – a normann motívumokat a mechanikus ismételtetés helyett „következtesen a szerkezeti tisztaság kifejezésének szolgálatába állította” a bélietes kapun.

A magyarságnak megvoltak az eredetmondái, szellemi, tárgyi kultúrája, szokásai, szervezetsége, öntudata, államalkotó ereje. Aki látta 2000-ben a Nemzeti Múzeumban rendezett, *Európa közepe 1000 táján* című kiállítás germán, szláv, magyar emlékeit, bizonyíthatja: a német, vagyis az akkori nyugat-európai anyagtól mindössze a magyar vált el jellegzetesen (valamint a szláv tárlókban szerepeltetett *avar* leletek...). Az Árpád-korral foglalkozó régészek a megmondhatóit, hogy a korai szláv (későbbi szlovák) sírok sajátossága a rendkívüli szegénység, alig-alig akad bennük sírmelléklet. A túlvilágra azokkal az értékekkel bocsátották a holtakat, amely jellemezte őket életükben, amit birtokoltak, azaz majdnem semmivel. A szovjetrendszer ennek ellenére, valami morbid, pánszláv „Übermensch” tudatot igyekezett kialakítani a „történelemtudomány” segítségével a csatlós államokban. Nálunk, a nyugati gyarmatrészen ezzel párhuzamosan folyt a nemzeti identitás rombolása, miután etnikailag nem illettünk minden szlávok éppen aktuális urainak elképzeléseibe. Időnként olyan dolgokat agyaltak ki az ideológusok (ezekhez a magyar nyelvészek, történészek bizonyos része lelkesen segédkezett), amelyekhez képest Illig kitalált középkora a megtestesült realitás.

Kedvenceim egyike a nyelvészet területéről az *agár*, amely ha nem kutya volna, állatorvosi lova lehetne a nyelvészkedésnek. Az ősmagyar, lévén nomád állattartó és vadászó nép, olyan kutyafajtákat becsült, amelyek segítettek tevékenységében. Őrzővédő kutyaként a kvasz, terelőként a puli, a mudi; nyomkövetésben az erdélyi kopó, a pusztán a gyors agár, a zsákmány megszerzésében a vizsla gondosan kitenyészett tulajdonságait használta föl. Röviden: minden számára lényeges feladatra létezett – ma így mondjuk – munkakutyája. Ehhez képest az agár szóról ezt találjuk *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótárában*: „valószínűleg nyugati szláv eredetű”. Összefüggésbe hozzák a cseh és szlovák kifejezéssel, amely nyelveken juhász, azaz *terelőkutyát* jelent, hozzátéve: a magyarba egy régi szlovák, cseh, esetleg lengyel ‘agár’ került be. Ennél még lehangolóbb, hogy eleink a finnugor időszakban torzszülötteként jöttek a világra. Ha a nyelvészeti eredmények alapján rekonstruáljuk őket, mi tagadás, borzalmasan festettek néhány évezredig. A fejük egybenőtt a törzsükkel, ráadásul nem volt karjuk, térdük, bokájuk, köldökük, sőt gyomruk sem. A finnugor alapszókészletben ugyanis – mely a nyelvtörténeti elképzelések szerint a legfontosabb testrészek megnevezését tartalmazza – hiába keresnénk ezeket a szavakat. A nyak, a kar, a térd, a gyomor, a boka, a köldök csak jóval később fejlődött ki, lévén török jövevényszó.





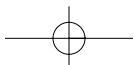
## [ Műhely ]

Tudom, megvannak a nyelvnek, a nyelvtannak, az etimológiának a maguk sajátos törvényei. A kifejezések jelentéstartalma módosulhat, szavak cserélődhetnek ki, tűnhetnek el, a fékből zabla lehet, ám ennek ellenére szeretnék látni, ha nem is egy szörnyszülött ősmagyart, de legalább egy girhes cseh, netán szlovák agarat. Élő kutya, kiásott ebcsontváz egyaránt megfelelne. Nem létezik, soha nem létezett ilyen fajta, magyarán a nyelvi tények mögül hiányoznak a valóság tényei. Nincs jelölt, a jelölő semmi reálisat nem jelöl. Azt hiszem ez sem Wittgenstein, sem Frege nem fogadná kitörő lelkesedéssel.

A magyar államszervezet alapjait, bizonyos méltóságneveket hasonlóan szláv gyökökből igyekeztek levezetni, azután a kétes etimológiai eredményeket több tudományág átvette, ideológiai megfontolásból a hajdani realitás fölé rendelte, holott sehol sincs jele a római, majd avar uralom előtt bármiféle jelentős államalakulatnak a történelmi Magyarország területén. „A Kárpát-medencét, ezt az esztétikailag is gyönyörködtető földrajzi egységet a történelem folyamán a honfoglalás előtt egyetlen nép, birodalom sem töltötte ki a maga erejével és hatalmával” – mondja Nemeskürty István. Ennek nyomait, miként a közismerten érzékeny szomszéd népek kisebbségi érzését, nem lehet nyelvtörvénnyel, délibábos kontinuitáselmélettel eltörölni, illetőleg öntudatát pótolni. Sem a Balassik, Székely Györgyök, Kassák, Marosvásárhelyek, Munkácsok átkeresztelésével. A szerény történelmi múltú, gyér kulturális – irodalmi, építészeti – emlékekkel rendelkező országok főbiája érthető. Az már kevésbé, hogy számos hazai történész keresgélte, mi az, ami a magyarság elmaradottságát, provincializmusát, barbárságát, demokráciaellenes vonzalmát bizonyítja. Alá dolgozva a nacionalizmusra fogékony szomszédok hajlamának, muníciót szállítva határon inneni és túli magyarok ellen. A *Magyar századok*, hasonlóan a szerző más – önkritikát soha nem nélkülöző – könyveihez, szakít ezzel a nyilván „haladó”, ám némileg szervilis hagyománnyal. Lehet Nemeskürty István megállapításait vitatni, állásfoglalásait elvetni, ám valószínűleg nincs olyan sora, amelyet erkölcsi – nem szakmai – okból vissza kellene vonnia. Ezt nem sokan mondhatják el magukról korosztályából.

Köztudomású, akadnak szakemberek, akik a történelemtudomány eredményeit a vélemények kategóriájába utalják, mondván, objektivitásuk jó esetben közmegegyezés révén, rossz esetben ideológiai kényszer hatására alakul ki. Mások szerint a tudományhoz mint szigorúan vett diszciplínához valójában a történelemnek nincs sok köze, sőt a nagy történeti összefoglalások látomásos, amelyek közelebb esnek az epikához, mint a tényleges tudományhoz. A történelmi materializmus atyamesterének tanítványai persze nemrég amellettt törtek lándzsát, hogy miután a történelemnek nincs értelme, ők hivatottak értelmet adni neki. A kísérlet, mely a szocializmus nevet kapta, a hazugságokon túl, százmillió ember életébe került, a megalázottokról és megszorítottokról most nem szólva. A múltnak ezt a vérrel átitatott szeletét azonban nehezükre esik bevallani. Nemeskürty István nagy empátiával beszél erről az időszakról. Helyenként eléri azt a mélységet (különösen '56-ról, majd az azt követő korszakról szólva), amely inkább a dráma, mintsem a történetírás sajátja.

A realisták – nagyjából a Hunyadiak kora óta – többnyire borúlátók ebben az országban. Kétségtelen, éppen az ő pesszimizmusuk mentette meg alkalmanként a magyarságot. A reformkor nemzedékét sem a hurráoptimizmus sarkallta tettekre. A *Magyar századok* azonban, a komor valóságismeret mellett, mintha túlságosan szigorú lenne végkövetkeztéseiben. Talán azért, mert szerzője saját, szerteágazó munkásságának bizonyos fokú kudarcát érzi, érzékelteti benne. Nyilván téved, bár tudjuk, mifelénk a tenni akarók Széchenyitől Németh Lászlóig, bármilyen jelentős életművet hagytak maguk mögött, kétségbeesve haltak meg. Szent István – jobb híján – a transzcendens hatalomra, Máriára hagyta az országot...

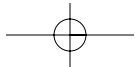


Nem véletlenül emlegetem Németh Lászlót. Nemeskürty István más időben, máshonnan közelítve, alapvetően más érvrendszert használva, mégis hasonló következtetésekre jut, mint évtizedekkel előtte Németh László. „2004. december ötödike – írja – a nemzet lelki nyelvi egységének éppen az »anyaország« többsége általi megtagadása”, „már-már jóvátehetetlen tragédia. A Magyar Köztársaságon belül annyian maradtunk magyarok, ahányan »igen«-nel szavaztak. A nemzet jövőjének tervezésekor ebből kell kiindulni. Ebből az itthon is kisebbségi helyzetből. Ha ez a kisebbség összefogva felmutatja önmagát: megerősödhet, sőt a nemzetköziség délibábjába bódult többségből is visszahódíthat néhányat.” Valóságfelfogása szintén a pesszimistának kikiáltott – holott inkább realista – Németh Lászlót idézi helyenként: „Halálos betegségekben szenvedőkről tudjuk, hogy a földi elmúlást megelőző órákban mintha magukhoz térnének, örvendenek, enni-inni kérnek, reménykednek. Ilyesféleképpen történhetett ez velünk is. Aztán hirtelen jött a nemzet megtagadása, erőszakkal idegen államokba kényszerített honfitársaink kitagadása az elvi közösségből. [...] A lakosság még magyarul beszél, bár egyre rosszabbul. Múltját nem ismeri. Tűrjük, hogy a dolgok történjenek velünk. Mi már nem tervezzük, nem is irányítjuk a jövőt, nem keressük az oda vezető utat.”

Nem akarom Németh Lászlót és Nemeskürty Istvánt mindenáron összeboronálni, pusztán a helyzetről beszélek. Csupán össze kell vetni az iménti sorokat a *Kisebbségben*, a *Második szárszói beszéd* vagy a *Kiforgatnak a múltunkból* című Németh-írások megállapításaival. Hozzáteszem: Németh László ugyan soha nem volt antiszemita, ennek ellenére antiszemita hírért keltik máig. Nemeskürty Istvánnal szemben ezt a stupiditást eleddig senki sem engedte meg magának. Tudjuk, mindig fejet hajtott az áldozatok emléke előtt, ami sohasem formalitás, hanem valódi gyász, fájdalmas *keresztényi* együttérzés volt. Azért jut tehát gondos elemzés után nem egyszer ugyanarra a végeredményre, mint Németh László, mert a szituáció kísértetiesen hasonló. Az 1943-ban elhangzott *Második szárszói beszéd*ből való a mondat: „Még, ha mind egy szálíg kiirtának is bennünket, támad majd *új értelmiség*, amellyel helyzete a mi gondolatainkat folytatattja.”

Megismétlem, eszem ágában sincs Nemeskürty Istvánt a népiek, netán Németh László hívei közé besorolni, miután szellemében, értékeiben tökéletesen polgári, azaz keresztény, konzervatív és szabadelvű (a szó valódi értelmében). Ez azonban nem akadály a más irányú társadalmi érzékenységnek. Íme, néhány sor a kolhozosított magyar falu haláltusájáról, a *Ravatalon* című fejezetből: „Különös, hogy a »nép« uralmát kivívni ígért diktatúrák milyen elszánt következetességgel látnak mindig a parasztság kiirtásához. [...] Ha valaha igaz volt az a műveltnek álcázott nemzetköziség-hívő gúnyolódók által csúfolt nézet, hogy a magyar nemzet alapja a »nacionalisták« szerint a paraszt: akkor most bebizonyult. Kihálásra ítélték a nemzet fenntartóját. A parasztnak öltöztetett, munkásként elővezetett szervezők viszont ottfelejtődtek a faluban. Ma is ott vannak. Kemény kézzel biztosítják a régi szép időkben kommunistának nevezett pártjuk győzelemhez szükséges szavazatmennyiségét. Az ügyesebbje a városban, a közigazgatásban és a »nagypolitikában« maradtak utánozva és követve saját tulajdonává »nemesíti« a közvagyonot. Pedig a pártvagyon is az államé.” A közelmúltról: „Sírni való látvány volt a sorsuk javításában reménykedő gazdák fellobogózott traktorainak sora és velük szemben a hatalmon levők nyeglesége. Jobbágyi sors! Ha akadt volna valaki, aki mint Moszkvában az államcsíny idején Jelcin, aki a válságot azzal az egyszerű gesztussal oldotta meg, hogy felkapaszkodott egy harckocsi tetejére, s úgy szólt a *néphez*, elzavarva a »csínytevőket«... De nem akadt. Nálunk senki sem kapaszkodott fel egy traktorra.” (Már megint nem tetszettünk forradalmat csinálni...)

Az érdekesítő könyv utolsó részével úgy vagyunk – sejtésem szerint sokunk élménye ez –, mint Madách Ádámja a véggel: szívesen felednénk. Nemeskürty István szavai



## [ Műhely ]

olyan reménytelenül zuhognak a magyar múltra, mint rögök a sírba eresztett koporsóra: „A magyar nemzet története, életrajza véget ért. Ezúttal sem ellenséges haderők győzelme folytán, hanem a lakosság akaratából. Önként adtuk fel nemzet mivoltunkat. Maradtunk lakosság. Alattvalók. Most éppen a Magyar Szocialista Párt alattvalói. [...] Még az is lehet, hogy betiltják a *Himnusz*t vagy a *Szózat*ot. Megtörténhet. Hiszen a lakosság többsége által győzelemre szavazott párt boldogan éneklí az *Internacionálét*. Végképp eltörlik a múltat, ez a harcuk lesz a végső. És nemzetközivé lesz holnapra a világ... Nem szeretném megélni.”

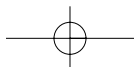
Valóban ezt fűjják a Tanácsköztársaság óta a dalos ajkú álproletárok. Állítólag Karinthy Frigyes is megérintette 1919-ben a nóta néhány sora, minek hatására így dudorászott a kávéházban, írás közben: ez a harc lesz a végső, vagy ha nem hát tévedtünk... Örökbecsű rögtönzés.

Nemeskürty Istvánt nevezték már sok mindennek – a múlt profétájától a műkedvelő történészig kapott titulusokat –, azt ellenben nem szokták kétségbe vonni, hogy munkái inspirálják a szellemi életet, felkavarják az állóvizet. Érték bírálatok műfaja, a történelmi esszé művelése miatt, többnyire persze azért, mert önálló, nem egyszer a szakmától eltérő véleményt képviselt. Az „objektivitást” sokáig a kommunista történetírás reprezentálta. A szocializmusban, amikor az igazság – a múlt, a jelen és a jövő megítélése – pártmonopólium volt, a természetellenes állapot természetesnek tűnt. Mára azonban világossá vált: szinte mindig sunyi és szívós magyarellenesség húzódott a látszólag önkritikus történelemszemlélet, az „építő bírálat” mögött. A valódi szándék nem a nemzet emelkedését, a régi hibák elkerülését, hanem – sokadszorra ismétlem – az identitásrombolást szolgálta. Európában nincs nép, talán a keletnémeteket leszámítva, amelynek a „tárgyilagosság” jegyében hasonló, a kollektív önazonosságot, önbizalmat pusztító történelmi munkákkal bombázták volna a tudatát. Ennek hatása máig érezhető. Úgy tűnik, nincs miben reménykednünk.

A *Magyar századok* első kiadása mégis a következő mondattal zárult: „Minden rajtunk múlik.” A mű végkicsengése, a már említett madáchi *Tragédia* befejezését idézte, ahol a leverő történelmi színeket követően elhangzik a „küzdj’ és bízva bízzál!” földi reményen túli záradéka. Három év elteltével az előzőknél helyenként sötétebb kortörténelmi freskókat fest a szerző. Tanulságként, még inkább transzcendens feladatként azonban ezt találjuk az új kiadásban: „Mindebből következően nekünk, saját hazánkban kisebbségben levő magyaroknak – szemben a pénz internacionalistáival – különös erőfeszítéseket kell nyelvünk (gondolkodásunk, életfelfogásunk) gondos életben tartásával fenntartanunk önmagunk. Ez azért (is) kötelességünk, amiért e világ egyetlen atomja sem maradhatna ki a világegyetemből annak összeomlása nélkül. Mivel saját hazánkban a helyettünk uralkodásra berendezkedő internacionalista erők valóban megsemmisítésünkre törekednek, összefogásunk a világegyetem számára létfontosságú.”

Itt, becsukva a könyvet, némán áment sóhajthatunk.

A mi a történelem kérdésére nincs megnyugtató válasz. Egy felkapott filozófus nemrég a történelem végét jósolta, a nagy liberális kiegyenlítődség ínyenc fogását tálalva fel a szellemi étlapon. A szintén kelendő Baudrillard hasonlóképpen, bár ellenkező előjellel úgy vélte, a gyorsuló idő a nyugati kultúrában létrehoz valamiféle fekete lyukat, amelyben jó eséllyel megszünteti önmagát a történelem. (Lélektani értelemben tulajdonképpen régi khiliasztikus elképzeléseket aktualizált, szövegét megszórva olyan áltudományos, posztmodern kifejezésekkel, mint turbulencia, káosz, akceleráció.) A történészek nem rendelkeznek a bölcsek kövével, bár a közelmúltban úgy tűnt, az a marxistáknál van. A titkot azonban magukkal vitték kriptájukba, nyilván a feltámadás – elveiknek némileg ellentmondó – reményében.



A történelem se több, se kevesebb, mint a múlttól felállított modell, pontosabban modellek sorozata. Minket talán Frank R. Ankersmit visz közelebb Nemeskürty tanár úr történelemfelfogásához, aki történelmi *tapasztalatról* és történelmi *belátásról* beszél. Ezek egymás ellenpólusai a történelmi tudatban. A történelmi belátás révén a történelmi univerzum urainak érezhetjük magunkat, a történelmi tapasztalat erejénél fogva ellenben annak alávetettjeinek, elszenvedőinek. Mi, magyarok ez utóbbiról kimerítően tudunk értekezni. Nos, a *Magyar századok* célja mégis – minden pesszimizmusa, helyesebben leverő tárgyilagossága ellenére – megmaradásunk makacs szolgálata. Nemeskürty Istvánt, legyen bár a múlt prófétája, nem nyeli el a történelem cethala. Babits soraival világíthatunk életművének mélyére, vagy talán azon túlra: *Mert látá az Ur, hogy ott egyik-másik / szívből még Jónás szava kicsirázik / mint a jó mag ha termőföldre hullott, / s pislog mint a tűz mely titkon kigyulladt. / S gondolta: „Van időm, én várhatok. / Előttem szolgálaim, a századok, / fújják szikrámat, míg láng lesz belőle.”* Várhat-e, kaphat-e bárki ennél többet a magyar századoktól...

Próféták után essen szó, miként az írás címe ígérte, az angyalokról. A történelem, a történelemfilozófia számos angyalt ismer. Paul Klee angyala – Walter Benjamin szerint – az eléje táruló vízió hatására rémülten hátrál a történelemtől. Nálunk időnként hasonlóan drámai a kép. Mostanság hiába keresnénk sorsunk segítőit – akárcsak Radnóti annak idején a maga védnökét – ott, ahol egykor álltak, talán már senki sincs. Nem tartják többé kétfelől a magyar címet sem. Hült helyükön üresség tátong. Ám rajta maradnak mindörökre Szent István szarkofágján, a Szent Koronán, tüzes kardokkal védelmezik, majd megkoronázzák Szent Lászlót a *Képes Krónikában*, ítéletet hoznak Kondor Béla vásznain. Hallhatjuk halhatatlan szárnyuhogásukat egy-egy magányos, hiteles pillanatban középkori templomaink csöndjében, a freskók alatt, Velemértől a Székelyföldre. Akinek van füle a hallásra, bizonyosan érti őket, akinek nincs, mára az is tudhatja, ha nincsenek ott az angyalok, ahol egykor, akkor jobb híján rajtunk a sor ennek-annak a megtartásában.



*Tótfalusi Kis Miklós*